

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΛΕΜΜΑ

Revista de Estudos Helênicos - UERJ - no. 3 - 2017

Η περίπτωση της αρχαίας ελληνικής ρητορικής ως διδακτική προσέγγιση για την εκμάθηση της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας

Σμαράγδα Παπαδοπούλου – Μανταδάκη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων⁽¹⁾

Resumo

Neste artigo, apresentamos estratégias de discurso oral e escrito criativo para o ensino de grego em todos os níveis de linguagem e condições de aprendizagem. Referimo-nos aos princípios teóricos da Retórica aplicada para a questão da compreensão da aquisição da linguagem, em relação à primeira língua e a relação entre o nível de habilidades de linguagem entre os dois. O conteúdo cultural do método retórico de ensino e a visão da cultura como modelo de aprendizagem metodológica interpretam exemplos de ensino e sugestões de ensino com paradgmas de persuasão da antiga literatura grega e da tradição retórica, em interação com a comunicação diária e o ensino de textos antigos nas mais amplas necessidades funcionais de aprendizagem da Língua Grega Antiga e Moderna, como uma entidade cultural.

Palavras-chave: argumentação, retórica aplicada, ensino de segunda língua, Língua Grega, criatividade

Abstract

In this paper we present strategies of creative oral and written speech for the teaching of Greek at all levels of language and learning conditions. We refer to theoretical principles of applied Rhetoric for the issue of understanding the language acquisition in relation to the first language and the relationship between level of language skills between the two. The cultural content of the rhetorical method of teaching and the view of culture as a methodological learning model interpret teaching examples and teaching suggestions with examples of persuasion from the ancient Greek literature and Rhetoric tradition in interaction with daily communication and teaching of old texts in wider functional needs of learning Modern and Ancient Hellenic language as a cultural entity.

¹ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων / smpapado@cc.uoi.gr.

Keywords: argumentation, applied rhetoric, teaching second language, Greek Language, creativity

Εισαγωγή

Η δύναμη να χρησιμοποιούμε πειστικά τον λόγο, να επιχειρηματολογούμε, αποτελούν δύναμη διδακτική. Από αυτή την υπόθεση, αναζητήσαμε, με δημιουργικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις της διδακτικής της γλώσσας πώς θα μπορούσε να συνδεθεί η αγάπη των φίλων του Ελληνισμού και της αρχαίας Ελληνικής πολιτιστικής παράδοσης με σύγχρονες μεθόδους εκμάθησης της νεοελληνικής Γλώσσας. Αποφύγαμε τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, καθώς θεωρούμε ότι συχνά οι εκπαιδευόμενοι γράφουν και απαντούν σύμφωνα με τις προσδοκίες ή τις πιθανές ιδεολογικές κατασκευές που φέρουν από τον χώρο εκμάθησης, με αποτέλεσμα να προσπαθούν να απαντήσουν αυτά που ίσως εμείς θα θέλαμε. Σύντομα, διαπιστώσαμε, μιλώντας με διδάσκοντες και διδασκόμενους για ένα περίπου ακαδημαϊκό έτος, ότι μια γέφυρα επικοινωνίας με δημιουργική και πρωτότυπη εκμάθηση που ενώνει την Αρχαία με την Νέα ελληνική Γλώσσα είναι παιχνίδια ρητορικής και επιχειρηματολογικές γλωσσικές ασκήσεις πολιτιστικού υποβάθρου και ιστορικής αλληλουχίας. Αυτές παραθέτουμε στην μελέτη μας ως διδακτική πρόταση και επιμορφωτικό υλικό στη συνέχεια, αλλά και ως αντικείμενο για περαιτέρω διερεύνηση σε εμπειρική βιωματική μεθοδολογική προσέγγιση της διδακτικής πράξης για την Ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα. Μέρος της εργασίας αυτής παρουσιάστηκε στην 1η Επιμορφωτική Συνάντηση Εκπαιδευτικών Ελληνικής Γλώσσας χωρών Κ.Α. Ευρώπης και Πρώην Κ.Α.Κ., που διοργάνωσε το Υπουργείο Παιδείας, από 27 έως 30 Απριλίου 2017, στην Οδησό της Ουκρανίας (στην έδρα της Φιλικής Εταιρείας) με θέμα «Ελληνόγλωσση παιδεία, τάσεις- διαστάσεις- προτάσεις».

Αποτελεί κοινό τόπο ότι η καλλιέργεια του λόγου υπήρξε στην αρχαία εποχή επιτακτική ανάγκη του ανθρώπου για να εκφράσει με πειστικό λόγο τα επιχειρήματά του. Έτσι, σιγά – σιγά, γεννήθηκε και καλλιεργήθηκε η ρητορική τέχνη τον 5ο - 4ο αιώνα π.Χ. στην αρχαία Αθήνα. Οι σημαντικότεροι ρήτορες, ο Δημοσθένης, ο Λυσίας, ο Αισχύνης, ο Ισοκράτης, ο Αριστοτέλης, μεταξύ άλλων, ενέπνευσαν και εμπνέουν μελετητές από όλον τον κόσμο σήμερα (Worthington, 2010). Στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μέσω του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, οι μαθητές διδάσκονται να σκέφτονται, να συλλογίζονται, να αιτιολογούν και να τεκμηριώνουν τις απόψεις τους, να επιχειρηματολογούν, με αναφορές στη ρητορική τέχνη ως ελληνικό παράδειγμα γλωσσικής και διαλεκτικής τελειότητας.

Δύο άξονες δικής μας συγκρότησης αρχών διδακτικής σε συνάρτηση με τη ρητορική είναι:

- Να υπάρχουν δάσκαλοι επιστημονικά εκπαιδευμένοι σε ρητορικές ασκήσεις γλωσσομάθειας, με όλο το πολιτιστικό υπόβαθρο το οποίο απαιτείται για το διδακτικό πλαίσιο της επιχειρηματολογίας.
- Οι μαθητές-εκπαιδευόμενοι να ανατρέχουν σε κείμενα ρητορικής τέχνης και επιχειρηματολογίας, σε διαλεκτική σχέση με τις πηγές εκμάθησης. Οι ανάγκες για δημιουργία κατάλληλου διδακτικού υλικού το οποίο προορίζεται για εκπαιδευόμενους που μιλούν και μαθαίνουν τα Ελληνικά στο εξωτερικό διαφοροποιούνται από αυτές των εκπαιδευόμενων στην ελληνική επικράτεια σε

διαπολιτιστική γλωσσική θεώρηση, στη διγλώση ή πολύγλωση τάξη (Krogstad Svanes & Skagen, 2017).

Οι άνθρωποι προσαρμόζονται χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες λέξεις για την κατάλληλη γλωσσική περίσταση. Οι ίδιες σημασίες που εκφράζονται με τη γλώσσα σε ένα συγκεκριμένο διάλογο χρησιμοποιούνται συγχρόνως και από μεγάλο κύκλο ανθρώπων. Ωστόσο, οι χρήστες της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας σε περιβάλλον εκμάθησης των κανόνων της ρητορικής ενδέχεται να δυσκολεύονται στην επιλογή των κατάλληλων λέξεων ή φράσεων ως προς το εύρος των σημασιών και τη μεταφορική χρήση της γλώσσας με αποτέλεσμα να υπάρχει ασυνεννοησία (Νάκας 2003). Ιδιαίτερως, δυσκολίες απαντώνται σε νεκρές μεταφορές, στερεότυπες φράσεις τις οποίες ο ομιλητής Ελληνικών στο εξωτερικό δεν μπορεί να γνωρίζει άπταιστα όσο θα συνέβαινε εντός του γλωσσικού μηχανισμού της ελληνικής ως μητρικής. Η αλλαγή σημασίας και η θετική ή αρνητική σημασία των λέξεων συν τω χρόνω αποτελεί ένα ακόμη φαινόμενο το οποίο οφείλουμε να σημειώσουμε. Υπάρχουν, επίσης, άλλοι λόγοι που αφορούν τη φύση της ελληνικής γλώσσας και τις φυσικές δυσκολίες εκμάθησής της στη ρητορική χρήση. Ο Ενικός- Πληθυντικός, το τελικό _ν, το Πρωτικό Σύστημα Γραμματικής, η πάλη δημοτικής-καθαρεύουσας και λέξεις που απέμειναν από το γλωσσικό μας ζήτημα δυσκολεύουν τους ξένους που μαθαίνουν Ελληνικά αλλά και τις γενιές των παιδιών Ελλήνων που ζουν στο εξωτερικό. Η αρχαία ελληνική σκέψη και η ρητορική συναρπάζει τόσο ξένους που θέλουν να μάθουν ελληνικά όσο και Έλληνες φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής στην Ελλάδα.

Η γλώσσα, ο λόγος και η ομιλία ως τρίπτυχο ενός φυσικού και διανοητικού συστήματος μάς καθιστά ανοικτούς σε νέες στρατηγικές παλαιών αρχών στην προοπτική να διδάξουμε συνδυαστικά και γραμματική και αξίες με τις δράσεις-παιχνίδια ρητορικής στη γλωσσική παιδεία και τον ελληνικό πολιτισμό.

Πηγές διδακτικής αξιοποίησης της ρητορικής ως συμπληρωματικής διδακτικής στρατηγικής στην εκμάθηση των νέων ελληνικών, ή εναλλακτικής συγκρότησης στο διδακτικό υλικό, θα μπορούσαν να είναι απλά κείμενα επιχειρηματολογίας από την καθημερινή ζωή. Επίσης, η αξιοποίηση αρχαίων κειμένων ρητορικής σε διασκευή για το επίπεδο γλωσσομάθειας είναι μία ακόμη δυνατότητα στην κατεύθυνση αξιοποίησης του κατάλληλου γλωσσικού υλικού.

Θα μπορούσαμε ενδεικτικά να επιλέξουμε από τα κείμενα του Σόλωνα (αρχές του 6ου αι. π. Χ). Είναι πολιτικοί έμμετροι λόγοι, στους οποίους ο συγγραφέας εξηγεί τις ενέργειες του και ενθαρρύνει τους συμπολίτες του. Στην τραγωδία του Αισχύλου (458 π. Χ.) εισάγονται στη σκηνή λόγοι και αντιπαραθέσεις. Ο Ηρόδοτος σηματοδοτεί το τέλος της περιόδου και ταυτόχρονα μας οδηγεί στην επόμενη φάση, την περίοδο των σοφιστών (Pernot, 2005). Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι οι λόγοι αυτοί ως πηγές γλωσσικής ενασχόλησης των εκπαιδευόμενων στην νεοελληνική πραγματεύονται διαχρονικά και συχνά επίκαιρα για τον σύγχρονο κόσμο θέματα, αξίες, ηθικά διλήμματα.

Α. Προτεινόμενες καινοτόμες ρητορικές προτάσεις διγλώσης εκπαίδευσης

Πιθανές θεματικές ενότητες: Ένας πόλεμος, ένα τρομοκρατικό χτύπημα, μία άδικη διαμάχη σε σχολικό περιβάλλον με στόχο την απόδοση δικαιοσύνης σε έναν άδικο συχνά κόσμο.

Διδακτικό Παράδειγμα-Προϋπάρχουσα Γνώση: Εξηγούμε στην τάξη εκμάθησης πώς τον 4ο αι. π. Χ. η ρητορική πρακτική εξελισσόταν στο δικαστικό και στο πολιτικό χώρο.

Η αναφορά σε ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία μπορεί να γίνει σε απλή γλώσσα ή στην μητρική γλώσσα των μαθητών. Η μετάφραση αποτελεί βοηθητική τεχνική για τη μαθησιακή περίπτωση. Αναφέρουμε ότι στον τομέα της δικαιοσύνης οι διάδικοι αναλάμβαναν να υπερασπιστούν οι ίδιοι την υπόθεσή τους χωρίς να μπορούν να εκπροσωπηθούν από ένα συνήγορο. Τότε δεν υπήρχε εισαγγελία και ως εκ τούτου οι κατηγορίες απαγγέλλονταν από τους ιδιώτες. Στην ιδιωτική δίκη γινόταν αγωγή από τη πληγείσα πλευρά, στη δε δημόσια μπορούσε να γίνει αγωγή από οποιονδήποτε πολίτη, (Edwards, 2002, Nietzsche, 2004).

Δραστηριότητες στην γλώσσα εκμάθησης

a-Σκεφτόμαστε στην τάξη με ποιο τρόπο αυτός ο νόμος θα λειτουργούσε σε μία περίπτωση που μας απασχολεί στην δική μας καθημερινότητα. Δίνουμε 20 λεπτά της ώρας για προετοιμασία σε αυθόρμητο μονόλογο των μαθητών και ακολουθεί συζήτηση αναστοχασμού.

b-Η αιτιολόγηση απόψεων, οι ορισμοί, η κατακλείδα αποτελούν φάσεις της διδακτικής διαδικασίας που ερμηνεύονται από τους εμπλεκόμενους στην εκμάθηση με τη βοήθεια του συντονιστή-δασκάλου Νέων Ελλήνων.

c-Χωρίζουμε σε συνηγόρους και κατηγορούς, ανεξαρτήτως πραγματικών πεποιθήσεων των συμμετεχόντων στη διαδικασία.

Αυτό το σύστημα εκφραστικής δεινότητας επέτρεπε την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στο δικαστικό βίο, ως συνηγόνων και κατηγορών. Η ανάμειξη των πολιτών της αρχαιότητας –στην «Οδό των σύγχρονων ρητόρων», όπως θα μπορούσαμε να αποκαλούμε το γλωσσικό αυτό παιχνίδι δράσης- τους ανάγκαζε να προσφύγουν σε διαφορετικές μορφές βοήθειας. Όταν, για παράδειγμα, ο διάδικος δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στο ύψος των περιστάσεων μπορούσε να ζητήσει βοήθεια από έναν συγγενή ή από έναν φίλο που τον αποκαλούσαν "συνήγορο", με τον οποίο στην προφορική έκφραση μοιράζονταν το χρόνο ομιλίας. Ο διάδικος μπορούσε να απευθυνθεί σε έναν λογογράφο να του γράψει το λόγο επί αμοιβής, τον οποίο απομνημόνευε και τον εκφωνούσε στο δικαστήριο ως δικό του λόγο.

Ένα πρωτότυπο παιχνίδι με κάρτες που προτείνουμε και μπορούμε να το ονομάσουμε «παιχνίδι με κάρτες συνηγόνων σε τυχαία επιλογή περιγράφεται στη συνέχεια ως εξής:

d- Κάθε μαθητής- ρήτορας μπορεί να έχει τον συνήγορό του, (με καλύτερο επίπεδο γλωσσομάθειας) για να προωθηθεί διδακτικά μία φυσική αλληλοδιδακτική μέθοδος στους διαλόγους.

e- Δημιουργία θεσμών ρητορικών αγώνων και γλωσσικών δράσεων σε βραδιές – ημερίδες ελληνομάθειας και ελληνικού πολιτισμού, (Νάκας 1993).

f-Καθιερώνουμε μία ώρα την εβδομάδα για τη συνέχιση μίας εικονικής δίκης και την προετοιμασία των ενόρκων. Οι μαθητές-εκπαιδευόμενοι στην ρητορική τέχνη αλλάζουν ρόλους και επιχειρήματα ώστε όλοι να συνεργάζονται με τους άλλους, (Neumann, 1996).

g-Έκδοση ετυμολογίας, (γραφτή δραστηριότητα εκπαιδευόμενων): Τα δικαστήρια συνεδρίαζαν όλο τον χρόνο και οι ετυμολογίες εκδίδονταν από τους ενόρκους. Οι ένορκοι επιλέγονταν με κλήρωση στην αρχή του έτους από πολίτες πάνω από τριάντα χρονών για όλες τις υποθέσεις. Το ίδιο αναπαριστούν οι εκπαιδευόμενοι μαθητές στην περίπτωση της διδακτικής μας πρότασης ως δρώμενο και συνέχεια του παιχνιδιού ρητορικής και επιχειρηματολογίας στην Ελληνική γλώσσα. Στο γλωσσικό αυτό δρώμενο μπορούμε να ορίσουμε στην τάξη εκμάθησης τους Βοηθούς- Μεταφραστές, (είναι οι μαθητές που αναλαμβάνουν στην ομάδα να διορθώνουν, να βελτιώνουν τις γραπτές ανακοινώσεις των

ενόρκων-ομιλητών ή άλλων ρητόρων: Αλληλοδιδασκτική αμοιβαιότητα-αναπαράσταση της αρχαίας ρητορικής γλωσσικής πράξης).

Προετοιμασία δράσης σε προϋπάρχουσα γνώση: Εξηγούμε στους μαθητές ότι τα μέλη των δικαστηρίων ήταν 200 - 400 για τις ιδιωτικές αγωγές και για τις δημόσιες αγωγές 501 μέλη. Οι δημόσιες αγωγές διαρκούσαν όλη την ημέρα. Συνεπώς, η Ρητορική δεν είναι μια τέχνη που εξασκείται σε μια ώρα, αποσπασματικά.

h-Δίνουμε έναυσμα στους μαθητές να οργανώνουν παίζοντας εξωσχολικά τους δημόσιους διαλόγους τους σε επιλεγμένα σημεία -χώρους πολιτισμού. Θα μπορούσε με τη συνεργασία τοπικών φορέων αυτές οι προσπάθειες να αποτελούν εκδηλώσεις πολιτισμού σε κάθε πόλη και να γίνονται μεταφράσεις σε περιβάλλον πολυγλωσσίας ώστε όλοι να μαθαίνουν όλες τις γλώσσες και να ακούνε αυτές ως έναυσμα γλωσσομάθειας και πολυγλωσσίας (Ντίνας &, 2003).

Θυμίζουμε ότι στην Οδό.... «Νεαρών Ελλήνων Ρητόρων» που θα επιλέξουμε στην πόλη που διδάσκουμε τα Ελληνικά μπορούν να γίνονται ρητορικοί αγώνες πάνω σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος. Η προετοιμασία είναι χρήσιμη σε αυτή την μορφή κατόπιν πολλών προετοιμασιών-ασκήσεων λόγου, ύφους (Κακριδής 1989).

Προετοιμασία δράσης- ιστορικά και πολιτιστικά διακείμενα για κατανόηση των εκπαιδευόμενων: Οι αρχαίοι ρήτορες για κάθε αγόρευση κατηγορίας ή υπεράσπισης είχαν τρεις ώρες στη διάθεση τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι αγορεύσεις διαρκούσαν πολλές ημέρες. Αντιθέτως οι ιδιωτικές αγωγές ήταν πολύ σύντομες. Στα λαϊκά δικαστήρια οι άνθρωποι έλυναν τις προσωπικές διαφορές τους.

Στη Διδακτική Δράση «Μεταμορφώνουμε την τάξη μας σε... Λαϊκό δικαστήριο, -Βουλευτήριο, -Άρειο Πάγο, -Εκκλησία, -Άλλον χώρο» προβαίνουμε σε γλωσσική έκφραση αναπαράστασης ιστορικών γεγονότων με πειστικό ύφος σε μορφή πειστικών διαλόγων, μυθικών αφηγήσεων κ. ά.

Εξηγούμε στον εκπαιδευόμενο ελληνομάθειας ότι ο *Κήρυκας* διατύπωνε την ερώτηση: "Ποιός θέλει να λάβει το λόγο;". Αυτό αποτελεί στη δραστηριότητα εκμάθησης πάγια έκφραση για τον ρόλο, (Καλλία 2013). Οι συζητήσεις είναι μυστικές στην ομάδα.

Πιθανές θεματικές ενότητες ρητορικής γλωσσικής έκφρασης που μπορούμε να αξιοποιήσουμε είναι:

-Συζητήσεις ιστορικών προσώπων, π.χ. Συζητήσεις φανταστικής αναπαραστάσης ιστορικών προσώπων σε διαλόγους όπως μία συζήτηση της Φιλικής Εταιρείας στην Οδησό για να βρεθεί λύση στο σύγχρονο οικονομικό πρόβλημα της Ελλάδας και για την κινητοποίηση/αφύπνιση του έθνους που χάνει το κουράγιο του μέσα στις δυσκολίες των καιρών. Τι μπορεί να ειπώθηκε σε μια τέτοια φανταστική συνάντηση και με ποια επιχειρήματα λήφθηκαν αποφάσεις; Αν ήμασταν εκεί και μπορούσαμε να αλλάξουμε τα πράγματα προς το καλύτερο τι επιχειρήματα θα αξιοποιούσαμε; Αξιοποιούμε την τεχνική της ιδεοθύελλας στη δημιουργική έκφραση με τους εκπαιδευόμενους σε αυτό το πλαίσιο, (Ραπαδοπούλου 2011).

Περιεχόμενο εκμάθησης-Μεταφέρουμε τη συζήτηση σε τρίτο πρόσωπο και διδάσκουμε: Περιγραφικό λόγο, περίληψη αφηγηματικού λόγου, μεταφορά από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο, (Μήτσης 1998).

j-Παιγνιώδης δραστηριότητα αποφόρτισης: Παίζουμε το παιχνίδι των πειστικών αφηγήσεων: «Αλήθεια ή Ψέμα; Πραγματικότητα ή φαντασία; Απόφαση!».

Για την συγκεκριμένη διδακτική μας πρόταση απαιτείται ένας ομιλητής-ρήτορας και ακροατήριο-μαθητές/κριτές που αποφασίζουν σε ανοικτή ψηφοφορία και τεκμηριώνουν την ψήφο τους σε παιχνίδι ρόλων. Από την εποχή των ομηρικών επών, που θεωρούνται τα πρώτα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, η ομιλία και η πειθώ κατέχουν

μία σημαντική θέση. Παράλληλα, εξηγούμε σε ιστορικά δεδομένα πώς για παράδειγμα ο Οδυσσεύς, όπως τον γνωρίσαμε από τα Ομηρικά έπη, υπήρξε δεινός ρήτορας. Γνώριζε άριστα τη σαγήνη του λόγου. Να πείθει, να συγκινεί, να κολακεύει με λόγους γλυκομίλητους και να απατά, για παράδειγμα, στον Κύκλωπα, ως *Οδυσσεύς -Καιέννας* στην ίδια του την σπηλιά. Ο λόγος του έπους ήταν συχνά γλωσσικό παράδειγμα ρητορικής τέχνης και πειστικής έκβασης στην περιπετειώδη του επικοινωνία με θεούς και ανθρώπους, (Mercer 2009).

k- Για παράδειγμα, ο Οδυσσεύς όταν βρέθηκε στο νησί των Φαιάκων μετά από μία μεγάλη περιπέτεια στη θάλασσα, παρουσιάστηκε μπροστά στη βασιλοπούλα Ναυσικά. Φοβάται όμως για την ειδοχθή του εμφάνιση. Έτσι, προβληματίζεται πως πρέπει να την πλησιάσει για να ζητήσει βοήθεια. Σκέφτεται να της αγγίξει το γόνατό της, να την ικετεύσει, να μείνει ακίνητος ή να αρκεστεί σε γλυκόλογα;...

Ο Οδυσσεύς επιλέγει τα λόγια ... Ακολουθεί ένας εκτεταμένος μονόλογος του Οδυσσέα κολακευτικός, επιδέξιος και αποτελεσματικός. (Παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου από τους εκπαιδευόμενους). Σύμφωνα με τα παραπάνω ο εκπαιδευτής επιδιώκει να διδάξει την ελληνική γλώσσα ως ξένη μέσα από πειστικό μονόλογο ή διάλογο.

-Παιχνίδια ρόλων (Οδυσσέα- Ναυσικάς), απολογία του Σωκράτη σε πρώτο πρόσωπο: Φτιάχνουμε κάρτες επιχειρημάτων.Ειδικά για αρχάριους δημιουργούμε κάρτες με πιθανά επιχειρήματα του ήρωα που οι ομιλητές προσπαθούν να αποδώσουν πειστικά. Σε προχωρημένο επίπεδο, βοηθάμε τον εμπλουτισμό λεξιλογίου με ρητά, αποφθέγματα, αποσπάσματα υψηλού κύρους ποίησης από την Ελληνική Γραμματεία, την ελληνική λογοτεχνία, τη λαϊκή παράδοση –λαογραφία και την ελληνική τέχνη και πολιτισμό, γενικότερα.

m- *Εγκλημα και Τιμωρία*- Η Ρητορική του Ντοστογιέφσκι.

Σε δραστηριότητα με τίτλο «Δικάζουμε τους ήρωες-κρίνουμε στη ζωή», (Κριτική επικοινωνιακή γλώσσα), οι εκπαιδευόμενοι στην ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα παίρνουν ρόλους ηρώων του μυθιστορήματος. Δίνουμε στους ήρωες-μαθητές την ευκαιρία να απολογηθούν ή να έχουν μία δεύτερη ευκαιρία διαφορετικής πλοκής και σε ασκήσεις ανάγνωσης πάνω σε οικεία κείμενα με αναγωγή από αρχαιοελληνικά παραδείγματα σε εκείνα της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Γράφουμε πώς η ιστορία που εγκιβωτίζεται σε ένα πειστικό κείμενο θα εξελισσόταν αν προσθέταμε έναν ήρωα που θα αποκαταστήσει την αδικία στο «έργο» με διαφορετικό τρόπο. Οι μαθητές ενθαρρύνονται να εκφραστούν στην ελληνική ως γλώσσα εκμάθησης με βοηθητικό λεξιλόγιο και κάρτες βοηθητικού γλωσσικού υλικού από τον εκπαιδευτή ή την εκπαιδευτριά, (Αρχάκης 2007). Το πέρασμα από την αρχαία ρητορική στην παγκόσμια λογοτεχνία και την εκμάθηση των Νέων Ελληνικών αφορά την παρούσα γλωσσική διδακτική πρόταση.

-Η εξομολόγηση του Ντοστογιέφσκι: Πώς ο συγγραφέας θα επιχειρηματολογούσε σήμερα υπέρ ή κατά ενός έργου λογοτεχνίας που ο ίδιος έγραψε στην εποχή μας. Με αυτόν τον προβληματισμό για ασκήσεις εκμάθησης σε πολύγλωσσο περιβάλλον μπαίνουμε στη θέση του συγγραφέα και καθόμαστε με τη σειρά στην λεγόμενη στη θεατρική ορολογία «καυτή καρέκλα»: Γύρω από τον συμμετέχοντα ως συγγραφέα-Ντοστογιέφσκι, οι άλλοι ομιλητές-εκπαιδευόμενοι έχουμε ερωτήσεις αναζήτησης της αλήθειας. Τις υποβάλλουμε. Πάντα με σεβασμό, με ευγένεια και ήθος των διττών λόγων, με την ελληνική ρητορική ερμηνεία της γλωσσικής εκφοράς λόγου.

n- Επέκταση της ρητορικής δραστηριότητας: Επιλέγουμε έργα αγαπημένα και γνωστά για τους μαθητές-εκπαιδευόμενους και τα αποδίδουμε με απλές λέξεις στο επίπεδο γλωσσομάθειας που ζητείται από τη γλώσσα προέλευσης-μητρική ή άλλη με σκοπό να τα παρουσιάσουμε σε μια εκδήλωση. Αντιστρόφως, ζητάμε από τους εκπαιδευόμενους στα Ελληνικά να αφηγηθούν τα δρώμενα στο ακροατήριο ως προφορική έκφραση στη

γλώσσα εκμάθησης και στη γλώσσα/τις γλώσσες του ακροατηρίου, αν αυτό είναι πολύγλωσσο (Ντίνας& Γρίβα 2017).

Β' Άλλο ρητορικό υλικό για δημιουργία κειμενικών ειδών γλωσσομάθειας

Περιεχόμενο-Προϋπάρχουσα γνώση: Δημόσιοι Λόγοι Ρητορικής για ειδικές περιστάσεις, πανηγυρικοί σε γιορτές, και θρησκευτικές τελετές, επιτάφιοι λόγοι και ομιλίες. Στο πλαίσιο της δημόσιας ταφής στην Αρχαία Ελλάδα γινόταν μία ρητορική τελετή κατά την οποία οι ρήτορες εκφωνούσαν τον επιτάφιο λόγο υπέρ των πεσόντων της πατρίδας. Μεταφέρουμε στους μαθητές το γλωσσικό περιβάλλον ενός τέτοιου λόγου με απλές μικρές προτάσεις στα Ελληνικά και ζητάμε να κάνουν κάτι ανάλογο για ένα πρόσωπο φανταστικό ή πραγματικό, για έναν ήρωα πολέμου ή ειρήνης που θέλουμε να τιμήσουμε στο σχολείο με τη βοήθεια του πειστικού λόγου. Σημασία έχει να αποδοθούν αξίες, ιδέες και όχι η ίδια η μορφολογική και συντακτική δομή της γλώσσας σε πρώτο επίπεδο. Εστιάζουμε στα νοήματα και στη συνέχεια σε λέξεις που θα θέλαμε να κρατήσουμε για τον εαυτό μας από τη δράση αυτή (Παπαδοπούλου 2004, Χατζησαββίδης 2007).

1. Οι δέκα ρήτορες και οι δέκα αξίες ζωής : Παιχνίδι ύφους.

Περιεχόμενο- Προϋπάρχουσα γνώση: Προσεγγίζουμε, όπως και σε προηγούμενες δράσεις που προτείναμε, ιστορικά στοιχεία σε σχέση με τους δέκα καλύτερους Αττικούς ρήτορες του 5ου και 4ου αιώνα.

Με τους μαθητές Ελληνομάθειας και αποκλειστικά στην ελληνική- γλώσσα εκμάθησης η δράση δίνει το ερέθισμα στους μαθητές των Ελληνικών να υποδυθούν τους ρήτορες αυτούς σε παιχνίδι ρόλων αφού μαθαίνουμε ως ομάδα σε πρώτη φάση ιστορικά στοιχεία για τη ζωή και το έργο τους στην μητρική γλώσσα των μαθητών-εκπαιδευόμενων, (Ψεύδο-Πλούταρχος, *Βίοι των δέκα ρητόρων*, 845 d). Στη συνέχεια, σε γλωσσική παραγωγή χρησιμοποιούμε ιδέες και σκέψεις μας για διαχρονικά θέματα που ίσως θα ήθελαν να υπερασπιστούν οι μαθητές –εκπαιδευόμενοι στην Ελληνομάθεια για τη σύγχρονη κοινωνία. Τοιουτοτρόπως, μπορούν να προκύψουν θεατρικοί διάλογοι και αυθόρμητη επιχειρηματολογία πρωτότυπης γλωσσικής έκφρασης στην οποία ο εκπαιδευτικός-συντονιστής μπορεί να εμπλουτίζει γλωσσικά, να διορθώνει συντακτικά και να συνεπικουρεί το εγχείρημα των συνομιλητών.

2. Αν ήμουν ο Λυσίας κι εσύ ο Δημοσθένης: Παιχνίδι ρόλων, (Χουζίγκα 1989).

Προϋπάρχουσα γνώση: Η δομή του λόγου του Λυσία είναι απλή. Σε κάθε λόγο διακρίνουμε το προοίμιο, τη διήγηση, τις αποδείξεις και τον επίλογο. Ο Λυσίας (444 - 380 π. Χ.) δεν ήταν Αθηναίος, αλλά ένας μέτοικος, ένας ξένος χωρίς πολιτικά δικαιώματα που είχε εγκατασταθεί στην Αθήνα. Στην οικογένειά του διατηρούσαν μία εμπορική επιχείρηση κατασκευής ασιδίων. Το 404 π. Χ. η περιουσία της οικογένειας κατασχέθηκε από τους Τριάκοντα Τυράννους που ήρθαν στην εξουσία. Σκοτώθηκε ο αδερφός του Λυσία, ο Πολέμαρχος, ενώ ο Λυσίας κατέφυγε στα Μέγαρα. Από εκεί συνέβαλε σημαντικά στον αγώνα των Αθηναίων δημοκρατικών.

Περιγραφή της διδακτικής πρότασης, (Hauser, 2009): Ο λόγος του ομιλητή είναι απλός και ευγενικός σύμφωνα με το ύφος του ρήτορα Λυσία. Δραστηριότητα στην οποία προτιρόνουμε τους μαθητές: Μιλήστε σαν τον Λυσία για ένα θέμα και μετά δουλέψτε το σε ομάδες με τη γλώσσα που ίσως θα χρησιμοποιούσε διαφορετικά σε ύφος ο Δημοσθένης, φημισμένος για το ειρωνικό ύφος, τις μεταφορές του, συνήθως σε λόγο οργισμένο, γεμάτο επιφωνήματα, σαρκαστικό, σπάνια χιουμοριστικό ή συγκινητικό. Στην περίπτωση του Δημοσθένη, εξηγούμε πως οι λόγοι μας πρέπει να είναι άσκηση στον γραπτό λόγο γιατί απέφευγε να μιλά σε ακροατήριο ο ίδιος, ήταν δειλός στο ακροατήριο. Το σχολιάζουμε στην ομάδα για να ξεπεραστεί ο φόβος της έκθεσης των μαθητών –εκπαιδευόμενων σε ακροατήριο.

3.Διδάσκοντας χρόνους και εγκλίσεις με παιχνίδια εφαρμοσμένης ρητορικής τέχνης σε διγλωσσους μαθητές:

Προϋπάρχουσα γνώση: Εξηγούμε στους εκπαιδευόμενους ότι υπάρχουν τρία είδη ρητορικών λόγων: Ο συμβουλευτικός, ο δικανικός και ο επιδεικτικός (Αριστοτέλη Ρητορική 1358a36–1359a29). Η συμβουλή αποσκοπεί στο να παρακινήσει ή να αποτρέψει κάποιον από μία πράξη. Σε μία δίκη από τη μία πλευρά υπάρχει η κατηγορία και από την άλλη η υπεράσπιση. Συνεπώς, οι αντίδικοι κατηγορούν ή υπερασπίζονται. Στον επιδεικτικό λόγο, άλλοτε επαινούν και άλλοτε μέμφονται. Ο χρόνος στον οποίον μιλάει ο ρήτορας είναι διαφορετικός για κάθε είδος. Στο συμβουλευτικό αρμόζει ο μέλλοντας, γιατί ο ομιλητής συμβουλεύει, παρακινεί ή αποτρέπει από όσα θα συμβούν στο μέλλον. Σ' αυτόν που μιλάει ενώπιον του δικαστηρίου συνάδει ο παρελθοντικός χρόνος, ως χρόνος μιας αφηγημένης ιστορίας γιατί μιλάει για όσα έχουν γίνει και αυτός που κατηγορεί και αυτός που υπερασπίζεται. Η διδασκαλία της γραμματικής σε αυτή την μορφή είναι χρήσιμο να αξιοποιηθεί μέσω δημιουργικών ρητορικών παιχνιδιών.

Συνεπώς, στα τρία είδη του ρητορικού λόγου αντιστοιχούν τρεις διαφορετικοί στόχοι διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας μέσα από γλωσσικά παιχνίδια και ασκήσεις ύφους με θέματα που ενδιαφέρουν τους συμμετέχοντες.

4.Διδακτική πρόταση αξιοποίησης επιτραπέζιου καινοτόμου παιχνιδιού με κάρτες ρητορικής άσκησης και υφολογικά κριτήρια εμπλουτισμού του λόγου. Τίτλος που προτείνεται: «Μαθαίνω να συλλογίζομαι». Στόχος της συγκεκριμένης παιγνιώδους δραστηριότητας στην ελληνομάθεια είναι η διδασκαλία του γραπτού λόγου.

Ο ρήτορας πρέπει πρώτα από όλα να έχει γραπτές προτάσεις για κάθε είδους λόγο. Προτάσεις είναι : 1)τα τεκμήρια, 2)οι πιθανότητες, 3)οι ενδείξεις. Οι προτάσεις αυτές συνθέτουν τον συλλογισμό. Έτσι, ο ρητορικός συλλογισμός αποτελείται από δύο προτάσεις, (μεγαλύτερη και μικρότερη) και το συμπέρασμα. Το ενθύμημα είναι μεν και αυτό συλλογισμός αλλά ατελής. Αποτελείται από μία πρόταση και το συμπέρασμα. Ο συμβουλευτικός λόγος απαντάται και με άλλους όρους όπως δημηγορία, παραίνεση, προτρεπτικός λόγος, εκκλησιαστικός-κήρυγμα.

5.Ασκήσεις ακρόασης και παραγωγής γραπτού ρητορικού λόγου.

Σε παιχνίδια ρόλων αλλά και σε ηχογράφηση και ακρόαση ομιλιών οι μαθητές-εκπαιδευόμενοι συζητούν με παραδείγματα και επιλέγουν στη γλώσσα εκμάθησης τα κριτήρια της αισθητικής στη ρητορική τέχνη. Οι μαθητές κάθε φορά με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού αντιλαμβάνονται τη διαφορά και το σκοπό κάθε είδους ρητορικού λόγου και τα υφολογικά στοιχεία. Στόχος του Συμβουλευτικού Λόγου είναι να εισηγηθεί στο σύνολο ή στο άτομο το συμφέρον, το νόμιμο, το θεμιτό, το ηθικό και το υλικό ή να αποθαρρύνει κάτι βλαπτικό. Για τη συμβουλή έχουμε αυτόν που συμβουλεύει, αυτόν που δέχεται τη συμβουλή (συμβουλευόμενο) και την επιδίωξη της συμβουλής. Συμβουλευτικούς λόγους συναντούμε στην πολιτική ή κοινοβουλευτική ρητορική, στη δικανική ρητορική, στην εκκλησιαστική ρητορική, στην εκπαιδευτική γλώσσα.

6.Εκμάθηση Ύφους στη διδασκαλία της Ελληνικής ως γλώσσας εκμάθησης-δεύτερης γλώσσας (Νάκας 1981).

Ο ρήτορας στον συμβουλευτικό λόγο πρέπει να είναι άμεμπτος και εξαιρετικού ήθους, να αντιλαμβάνεται τον παλμό του ακροατηρίου, να χαίρει της εύνοιας και συμπάθειας των ακροατών του και βεβαίως, να έχει πνευματική και ρητορική κατάρτιση. Η ομιλία του ρήτορα προσαρμόζεται στην επιλεγμένη ηλικία, την ιδεολογία, το φύλλο, την εθνικότητα του ακροατή. Συνεπώς, η σύνεση, η ακεραιότητα, η συμπάθεια είναι τρία θεμελιώδη στοιχεία στην επιτυχία του συμβουλευτικού λόγου. Το ύφος εδώ πρέπει να είναι ευπροσέγγιστο, καταδεκτικό, νηφάλιο, ευπρεπές, σοβαρό, πράο, ειλικρινές και αυθόρμητο. Όταν διδάσκουμε την ελληνική γλώσσα ο εκπαιδευτικός διδάσκει τα υφολογικά χαρακτηριστικά κατά περίπτωση του κειμενικού ρητορικού είδους. Έτσι, οι

συμβουλευτικοί λόγοι, για παράδειγμα, πρέπει να είναι ανάλογοι με την υπόθεση, ούτε υπερβολικά συνοπτικοί, περιληπτικοί, αλλά ούτε και μακροσκελείς, φλύαροι, εκτενείς. Η γλώσσα εκμάθησης σε αυτή την περίπτωση πρέπει να είναι λιτή, απέρριπτη, ευκολονόητη, περιεκτική και μεστή. Με αυτήν την θεώρηση οι εκπαιδευτές καλούνται να διορθώσουν ή να συμβουλευθούν τους μαθητές τους στη χρήση της γλώσσας εκμάθησης με ασκήσεις ύφους.

7. Οι μαθητές επιλέγουν το είδος ρητορικού λόγου και οι συντονιστές της ρητορικής άσκησης προτείνουν με βάση τα ενδιαφέροντα και την προσωπικότητα κάθε εμπλεκόμενου ρήτορα στη διαδικασία-παιχνίδι αναπαράστασης το λόγο. Πιο συγκεκριμένα, για την επιτυχία των επιδεικτικών λόγων τονίζουμε στους μαθητές ότι απαραίτητα στοιχεία είναι η σύνεση, η ακεραιότητα του χαρακτήρα του ρήτορα και η συμπάθεια ή εύνοια του ακροατηρίου. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν από μόνα τους παιδαγωγική άσκηση και στάση ζωής. Ο ρόλος του ρήτορα είναι να προβάλλει τον έπαινο με ωραίες εκφράσεις αλλά χωρίς αμετροέπεια. Όταν οι έπαινοι είναι υπερβολικοί ο ρήτορας κινδυνεύει να δώσει εντύπωση κόλακα. Συνεπώς, πρέπει να προσέξει το μέτρο της αλήθειας και τα όρια στα οποία μπορεί να φθάσει η ανοχή των ακροατών, (Νάκας 2004).

8. Δημιουργική γραφή και έκφραση

Μαθαίνουμε την δομή ενός κειμένου στον επιδεικτικό λόγο γράφοντας έναν δικό μας. Η γραφή σε επιδεικτικό λόγο πρέπει να έχει τα εξής μέρη: Πρόλογο, πρόταση, διήγηση και επίλογο. Στο τέλος, οι μαθητές μπορούν συνθέσουν έναν Τόμο με τα γραπτά τους κείμενα επιδεικτικών, συμβουλευτικών ή δικανικών λόγων, φανταστικών γραπτών ή εκφωνημένων λόγων σε αυθεντικές εκπαιδευτικές περιστάσεις.

9. Δικανικοί λόγοι και ασκήσεις ρητορικής: «Παίζουμε Δικαστήριο»;

Εξηγούμε στους μαθητές ότι το δικαστήριο αποβλέπει στην εύρεση της αλήθειας για όλες τις περιπτώσεις των αδικημάτων. Η εξιχνίαση της αλήθειας θα στηριχθεί στα αποδεικτικά μέσα που υπάρχουν ή που παρουσιάζονται στη δίκη. Η δικαιοσύνη θα αποδοθεί με βάση τους ισχύοντες νόμους, γραπτούς και άγραφους. Θα χρειαστεί να γίνει Εμπλουτισμός Λεξιλογίου. Π.χ. Ποιος είναι ο ενάγων; Ποια είναι η γλώσσα της δικηγορίας; Παίρνουμε μια μικρή αίσθηση από αυτή τη γλώσσα σε ασκήσεις ύφους (Frost, 2017). Στη πειστική γλώσσα για τη διδακτική μας προσέγγιση μπορούμε να επικεντρωθούμε σε επιμέρους γλωσσικές δράσεις, όπως:

A. *Μαθαίνουμε φράσεις και εκφράσεις από τον σύγχρονο κόσμο της δικηγορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου λεξικού αναζητάμε σχετική ορολογία από την καθημερινή γλώσσα των Νεοελλήνων και την επίσημη. Για παράδειγμα, τι σημαίνει ο δικηγόρος του διαβόλου, κασοδίκης, κ. ά.*

B. Ερμηνεύουμε τα δύο είδη επιχειρημάτων: το λογικό και το ψυχολογικό. Ο θεμελιώδης όρος της τέχνης για να πείσει στην προσπάθεια εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης είναι να προσδώσει για αυτό που υποστηρίζει ή αναιρεί το χαρακτήρα της αλήθειας, του ευθυτενούς, του δικαίου, της βασιμότητας, της πιθανότητας ώστε ο ρήτορας-ομιλητής ή γράφων να φαίνεται και να είναι αξιόπιστος.

Γ. Τα *σύγχρονα δημοσιογραφικά* παραδείγματα εξάσκησης στη ρητορική από τη γλώσσα των Μ.Μ.Ε. μας οδηγούν στην παραδοχή ότι ολοένα και περισσότερο τα τηλεοπτικά, τουλάχιστον, επιχειρήματα τείνουν να είναι ψυχολογικά, συγκινησιακά και λιγότερο λογικά επιχειρήματα καθώς χρησιμοποιούνται συχνότερα μεταφορικές εκφράσεις εντυπωσιασμού και υφολογικά εφέ ως δάνεια από τη λογοτεχνική δομή του γραπτού λόγου. Ως δραστηριότητα πάνω σε αυτή την αναζήτηση στοιχείων από τα Μ.Μ.Ε. οι ρήτορες/μαθητές και ερευνητές του τηλεοπτικού ρητορικού πειστικού λόγου μπορούν να κληθούν να ασκηθούν στη γλώσσα της δημοσιογραφίας (τηλεοπτική/

έντυπη/ραδιοφωνική ειδησεογραφία τα είδη επιχειρημάτων αναγνώριση σκοπιμότητας των ομιλητών –εκπροσώπων φορέων σε γλωσσικό περιβάλλον).

10. Ενθυμήματα και ρητορική αφήγηση στη διδακτική της ελληνικής γλώσσας.

Στα αριστοτελικά *ενθυμήματα* κατά κάποιο τρόπο χρησιμοποιούμε σύντομες αφηγήσεις και μύθους για να πείσουμε. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι αυτό με τον Ερμή και τον Απόλλωνα: «Ο Ερμής σε ηλικία μόλις μίας ημέρας - σύμφωνα με τη μυθολογία - έκλεψε τα βόδια του Απόλλωνα. Όταν ο Απόλλωνας τον κατηγορήσε στον Δία για κλέφτη, ο Ερμής υποστήριξε πως δεν ήξερε τίποτα για την υπόθεση και υπερασπίστηκε τον εαυτό του με το επιχείρημα: "Είμαι μίας μέρας παιδί, είναι δυνατόν να μπορώ να κλέβω βόδια;". Ο Δίας δεν πείστηκε με αυτόν τον ισχυρισμό. Τα αποδεικτικά στοιχεία του Απόλλωνα ήταν τα ίχνη των αγελάδων και η μαρτυρία ενός γέρου αγρότη που είδε τον Ερμή. Συνεπώς, αν και το επιχείρημα περί ηλικίας του Ερμή θα μπορούσε να είναι πειστικό, ο Δίας τον διέταξε να επιστρέψει τα βόδια στον Απόλλωνα».

Με αφορμή την διασκευασμένη αυτή ιστορία από την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία ακολουθεί η περιγραφή πρωτότυπης δράσης για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, όπως προτείνουμε. Το προηγούμενο κείμενο το προσαρμόζουμε σε μια ελκυστική αφήγηση για παιδιά. Ακροατές-μαθητές και εκπαιδευτικοί μαζί κρίνουμε, συμβουλευόμαστε, αποφασίζουμε για τους ήρωες και το μέλλον τους από τη δική μας θέση-κρίση και σε προσαρμογή της γλώσσας σε απλά Ελληνικά. Η δραματοποίηση και η επιχειρηματολογία στο σενάριο ή σε μια μικρή κινηματογραφική απόδοση ιστοριών αποδεικτικής ή άλλης ρητορικής άσκησης βοηθά τους μαθητές-εκπαιδευόμενους της ελληνικής γλώσσας να βιώσουν την ρητορική ως κειμενικό είδος, να αναζητήσουν στη γνώση της γλώσσας την προσωπική τους αλήθεια και ίσως, την τεχνική να υπερασπίζονται το δίκαιό τους σε κάποια κρίσιμη στιγμή της ζωής τους. Από την πολυετή μελέτη μας πάνω στο θέμα θεωρούμε ότι η παρουσίαση πολλών επιχειρημάτων για το ίδιο θέμα κουράζει τον ακροατή αντί να πείθει. Μεθοδολογικά, είναι προτιμότερο ο ομιλητής να ασχολείται με δύο - τρία σημαντικά επιχειρήματα, κατά την δική μας κρίση.

Γ' Συζήτηση

Θεωρούμε ότι η εστίαση στη μεταφορική χρήση της γλώσσας στην ρητορική των γλωσσικών μεθοδολογικών στρατηγικών αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο μελέτης της διδακτικής της γλώσσας ως δεύτερης, (Skinner 1966). Για την οικονομία της συζήτησης στην μαθητεία του ρήτορα αρκούμαστε στην παρατήρηση ότι η μεταφορά παίζει σπουδαίο ρόλο στον ρητορικό λόγο. Ο ρήτορας το γνωρίζει αυτό και τις μεταφορές τις χρησιμοποιεί συχνά. Σύμφωνα με την εμπειρία σε ομάδες ρητορικής για την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας προκύπτει ότι ο εκπαιδευόμενος ρήτορας αν θέλει να πει εγκωμιαστικά λόγια για κάποιον θα χρησιμοποιήσει τη καλύτερη μεταφορά, αν όμως θέλει να ψέξει, να κατηγορήσει θα χρησιμοποιήσει αρνητικές ερμηνείες στερεότυπων ή μεταφορικών λέξεων και φράσεων. Ως ορθή ρητορική συμπεριφορά –αρωγός της αλήθειας προτείνουμε σε νέους ρήτορες –μαθητές να μη χρησιμοποιούν σε υπερβολή τη μεταφορά, να αποφεύγονται οι ασάφειες και η απαραιτητική σύνταξη προτάσεων.

Η διδασκαλία ως *πειθώ* σε σύγχρονες τάσεις ρητορικής στην εκπαίδευση αποτελεί μία ικανή στρατηγική για μεθοδολογική χρήση στην Ελληνομάθεια στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Στα Αρσάκεια και στα Τοσίτσεια σχολεία διδάσκονται συστηματικά ρητορικές ομιλίες από το 1999 - 2000. Διοργανώνονται σχολικές αναμετρήσεις ρητορικής τέχνης, (Πολυχρονίδης, 2014). Είναι γνωστό πως από το 2001 ξεκίνησαν οι πανελλήνιες μαθητικές αναμετρήσεις επιχειρηματολογίας υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών και του Υπουργείου Παιδείας για μαθητές Α, Β' και Γ'

Λυκείου. Η διοργάνωση ρητορικών ομιλιών σε δημόσια σχολεία και η δωρεάν επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης έχουν στόχο την επαναφορά της ρητορικής στη Μέση Εκπαίδευση με πολλούς χώρους εφαρμογής στην εκπαίδευση του Απόδημου Ελληνισμού στο εξωτερικό. Η Ρητορική ανθίζει διαχρονικά εκτός Ελλάδος πράγμα που προκύπτει από τη μελέτη Οδηγών Σπουδών πανεπιστημίων σε όλο τον κόσμο σε τομείς ανθρωπιστικών σπουδών. Σε επίπεδο προφορικού λόγου στην Ελλάδα, οι μαθητές συζητούν επίκαιρα θέματα και αντιπαραβάλλονται τα επιχειρήματα (Μπασάκος 2016). Σε κάποια ελληνικά πανεπιστήμια οι φοιτητές έχουν ομάδες επιχειρηματολογίας στην Ελλάδα (Πάντειο Αθηνών, Νομική του ΑΠΘ κ. ά.). Από το 2001 η ΟΡΕΑ (Όμιλος Ρητορικής, Επιχειρηματολογίας και Αφήγησης) λειτουργεί εθελοντικά και συμμετέχουν φίλοι της ρητορικής σε αγώνες λόγου και εκδηλώσεις σχετικές στο ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην ελληνική γλώσσα και σε συνεργασία με το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας του ίδιου Πανεπιστημίου με ξένους φοιτητές. Επιδίωξή μας είναι η παρούσα κατάθεση πρωτότυπων προτάσεων για ένταξη της ρητορικής στη διδακτική της ελληνικής γλώσσας ως ξένης και κάθε άλλο πρωτότυπο μεθοδολογικά υλικό να κριθεί στη σύγχρονη διδακτική πράξη σε διαφορετικά γλωσσικά περιβάλλοντα ελληνομάθειας και επιστημονικών ερευνητικών μελετών στο μέλλον (Pitfield 2013).

Βιβλιογραφία

- Αρχάκης, Α. (2007). *Γλωσσική Διδασκαλία και σύσταση Κειμένων*. Αθήνα: Πατάκης.
- Edwards, M. (2002). *Οι Ατικοί Ρήτορες*. Μιφρ. Γ.Δ. Σπαθάρης. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Campbell, G. (1776). *The Philosophy of Rhetoric*, Vol. I: 103-185. London.
- Frost, M. (2017). *Introduction to Classical Legal Rhetoric*. London, N.Y.: Routledge Ltd.
- Hauser, G. (2004). Teaching rhetoric: or why rhetoric isn't just another kind of philosophy or literary criticism. *Rhetoric Society Quarterly*, 34/3: 39-53.
- Herrick, J. (2013). *The History and theory of Rhetoric*. London, N.Y.: Routledge Ltd.
- Κακριδής, Φ.Ι. (1989). Αρχαία ελληνική ρητορεία και ρητορική στη μέση εκπαίδευση. Εισήγηση στο Σεμινάριο της Π.Ε.Φ. *Η Διδασκαλία των Φιλοσοφικών και Ρητορικών Κειμένων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, 103- 120.
- Καλλία, Ε. (2003). *Ρητορική Τέχνη στην Καθημερινή Ζωή*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Krogstad Svanes, I. & K. Skagen (2017). Connecting feedback, classroom research and didactic perspectives. *Journal of Curriculum Studies* 49/3: 334-351.
- Μαλαίνου, Επ. (1975). *Άπαντα Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων*, Αρχαίον κείμενο μετάφρασις - σημειώσεις Επ. Μαλαίνου, Εισαγωγή Απ. Αρβανιτοπούλου. Αθήνα: Πάπυρος.
- Mercer, N. (2009). Developing Argumentation. In *Argumentation and Education*, M.N. Muller & A.N. Perret Clermond (eds.) VI Springer: 177-196.
- Μήτσης, Ν. (1998). *Στοιχειώδεις Αρχές και Μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας :Εισαγωγή στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης (ή ξένης) Γλώσσας*. Αθήνα, Gutenberg.
- Μπασάκος, Π. (2016). *Αριστοτέλης. Τέχνη Ρητορική*. Νήσος.

Νάκας, Θ. (1981). *Ο Montaigne και το δοκίμιο: Ο Άνθρωπος, η Εποχή, οι ιδέες, το Είδος*. Αθήνα: Κάλβος.

Νάκας, Θ. (1999). «Η λεξική αντίθεση και η ρητορική της», Ανάτυπον από το Λεξικογραφικόν Δελτίον / Ακαδημία Αθηνών, τομ.ΙΘ': 199-274.

Νάκας, Θ. (2003). Πώς ορίζουν τα παιδιά τις λέξεις *Γλώσσα* 56: 70-84.

Νάκας, Θ. (2004). *Γλωσσολογικά Α'*. Αθήνα, Αυτοέκδοση.

Ντίνας, Κ., Κυρίδης, Α., Τσακιρίδου, Ε., Δρόσος, Β. & Χατζηγεωργίου, Β. (2003).

«Η φριτέζα και η κάμερα ή αλλιώς η πατατιέρα και η μικρή κρεβατοκάμερα: Οι ονομασίες τεχνικών προϊόντων η πρόσληψή τους από τα ελληνόπουλα» στο: *Η Γλώσσα και η Διδασκαλία της*. Π. Σ. Φλώρινας (Α.Π.Θ.) Φλώρινα: Βιβλιολογεϊόν.

Ντίνας Κ. & Ε. Γρίβα (2017). Η διδασκαλία και οι χρήσεις της ελληνικής γλώσσας σε σύγχρονα (δια/πολυ)πολιτισμικά περιβάλλοντα. Στο: Τσιτσανούδη, Ν. (επιμ.) *Ελληνική Γλώσσα Πολιτισμός και ΜΜΕ*. Gutenberg: 23-57.

Nietzsche, F. (2004). *Μαθήματα Ρητορικής*, μτφρ. Αι. Μανούση, εισαγωγή – επιστημ. επιμέλεια Δ. Κακαββάς. Αθήνα: Πλέθρον.

Neumann, U. (1996). *Θεωρία της Νομικής Επιχειρηματολογίας*, μτφρ. Δ. Κιούπης και Τ. Τριανταφύλλου. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Παπαδοπούλου, Σμ. (2004). Χρήσεις της μαιευτικής-διαλεκτικής μεθόδου ως πρόταση για τη διδασκαλία της γλώσσας: ο σωκρατικός ορισμός και τα σωκρατικά επιχειρήματα στη στοιχειώδη εκπαίδευση. Στο *Ξανά για τον Σωκράτη*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων / Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής «Δωδώνη» / Παράρτημα αρ. 72: 197-217.

Papadopoulou, Sm. (2011). The X Point in teaching Writing. *The Journal of the Imagination in Language Learning*, 9: 49-56.

Pernot, L. (2005). *Η Ρητορική στην Αρχαιότητα*, μτφρ. Ξ. Τσελέντη, επιμ. Β. Σερέτη. Αθήνα: Δαίδαλος - Ι. Ζαχαρόπουλος.

Pitfield M. (2013). The impact of curriculum hierarchies on the development of professional self in teaching: student-teachers of drama negotiating issues of subject status at the interface between drama and English. *Pedagogy, Culture & Society*, 21/3: 403-426.

Skinner, Q. (1996). *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Worthington, I. (ed.) (2010). *A Companion to Greek Rhetoric*. Wiley Blackwell Ltd.

Χατζησαββίδης, Σ. (2007). Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας. Μια εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γλώσσας στο *Η διδασκαλία της Γλώσσας Επισημάνσεις, παρατηρήσεις, προοπτικές*, Ν Μήτσης & Δ.Θ. Καραδήμος (επιμ.). Αθήνα, Gutenberg: 45-58.

Χουϊζίγκα, Γ. (1989). *Ο Άνθρωπος και το Παιχνίδι (Homo Ludens)*. Μτφρ. Στ. Ροζάνης. Αθήνα, Γνώση.